

Friedman, Chile och Priset

Som väntat hann inte ekonomipriset bli gammalt innan det blev kontroversiellt.

Redan när man beslöt att instifta ett Nobelpris i ekonomi — eller som det så käckt heter: Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne — diskuterades bland ekonomer hur länge ett sådant pris skulle kunna utdelas innan kraftiga protester började göra sig hörda. Men vad vi då tänkte på, var att den *vetenskapliga* enigheten kring olika priskandidater ganska snabbt skulle upphöra. Ekonomer är inte sämre än andra forskare på att bilda skolor och att förkasta andras forskning som trivial eller felaktig.

Vad vi nu har fått är en helt annorlunda situation. Lekmän har känt sig manade att gå man ur huse för att demonstrera sitt avståndstagande till ekonomipristagaren. Vi är säkert många som blivit tagna på sängen av denna reaktion och situationen förtjänar onekligen att analyseras.

För att bringa någon reda i den engagerade och argumentrika debatten kring Milton Friedmans Nobelpris kan man kanske försöka bena upp den i ett antal delfrågor och behandla dem en och en. För att göra det riktigt lätt för mig vill jag då börja med två frågor som kan besvaras entydigt och klart.

Fråga ett: — Är Milton Friedmans vetenskapliga bidrag värda ett Nobelpris? Svaret är ja. De ekonomisk-politiska konklusioner och rekommendationer i vilka Friedman låter sin analys mynna ut (och vilka numera tenderar att helt dominera hans offentliga framträdanden, se t ex Chile-föreläsningen i detta nummer) är minst sagt omstridda i kretsen av ekonomer. Men detta kan inte fördunkla det faktum att hans *vetenskapliga* produktion, och särskilt då hans insatser inom konsumtionsteorin, den monetära historien och de vetenskapliga metodfrågorna varit banbrytande för forskningen. Ett mått på en forskares vetenskapliga betydelse är hur pass svårt det är att föreställa sig den efterföljande vetenskapliga utvecklingen utan dennes insatser. I Friedmans fall är det omöjligt.

Fråga två: — Sympatiserar Friedman med Chilejuntan? Svaret är nej. Problemet med Friedmans politiska inställning är inte att han sympatiserar med reaktionära regimer; det är att han tar avstånd från snart sagt allt vad politisk överhöghet innebär, den må sedan vara aldrig så demokratiskt sanktionerad.

Men mellan svart och vitt ligger en skala av grå nyanser, och det är där svaren på de *väsentliga* frågorna i Friedman-debatten finns.

- Hur långt sträcker sig vetenskapsmannens samhällsansvar?
- Vilka former bör detta samhällsansvar ta sig?
- Bör man offentligen belöna en framstående vetenskapsman, som man anser brustit i samhällsansvar?

Att angripa Vetenskapsakademiens prisbeslut med hänvisning till det politiska förtrycket i Chile är att ta ett alltför raskt grepp på dessa svåra frågor (och några till). Friedman-debatten hade vunnit i klarhet om man sökt hålla isär frågorna mer än vad som nu varit fallet. Så har exempelvis Friedman-motståndarna angripit Friedman *dels* därför att han befattat sig med representanter för en förtryckarregim, *dels* därför att hans råd haft katastrofala följder för det chilenska folket. Fråga: — Om Friedmans råd varit goda, hade han då bort föreläsa i Chile?

Friedmanförsvararna å andra sidan har påpekat *dels* att Nobelpriset utdelas helt oberoende av mottagarens politiska åsikter, *dels* att Friedman inte på något sätt varit rådgivare åt Chilejuntan. Fråga: — Om Friedman varit rådgivare åt Chilejuntan, borde han då inte fått Nobelpriset?

Vad vi fått ut av Friedman-debatten är väl ändå en nyttig påminnelse om vad vi egentligen redan visste: att det inte existerar några entydiga svar på de eviga frågorna om vetenskap, värderingar, moral och samhällsansvar. Vetenskaperna och deras institutioner, deras mål och medel, är och förblir underkastade samma krafter som styr det samhälle inom vilket de verkar. Och detta gäller självklart även Nobelpriset, som har till syfte att rikta offentlighetens ljus på en viss vetenskapsman och hans insatser. Men toleransgränserna varierar. Under brinnande världskrig hade Nobelpriset i medicin aldrig kunnat gå till Hitlers livläkare, även om denne funnit en väg att bota cancer. I Helsingfors-andans tidevarv är det däremot möjligt att under ordnade former och fullständiga hedersbetygelser belöna den ledande teknokraten bakom Gulagarkipelagens ekonomiska system.

Var och en som inser det inbördes beroendet mellan den samlade kunskapsmassans tillväxt och det samhällseliga framåtskridandet måste väl vara tacksam för en ökad medvetenhet vad beträffar de värderingar som styr forskningens inriktning och användning. Men i rimlighetens namn måste man väl då även vara tacksam för vidgade toleransgränser när det gäller de villkor under vilka denna kunskap produceras. Från denna senare synpunkt framstår motståndet mot Friedmans Nobelpris som ett uttryck för en snäv och inskränkt anti-intellektualism, även om det är en stark samvetsnöd som skapat grodperspektivet.

Vad Friedman-debatten lärt oss i form av vetenskaplig värderrelativism har dock varit dyrköpt kunskap från andra synpunkter. För det första blev vi helt utan seriös diskussion om Friedmans ekonomisk-politiska rekommendationer. Vi skulle behövt en sådan. Exempelvis är konjunkturpolitiken i såväl USA som Västtyskland numera starkt färgad av Friedmans teser, vilket kan få till följd att det "uppsving", till vilket Sverige nu sätter sin tillit, aldrig kommer till stånd. Friedmans teser är alltså värda att respektera och diskutera, men de är inte ovedersägliga. James Tobin visar i detta nummer att Friedman-kritik kan bedrivas i lågmäld ton och med sakliga argument utan att därför mista i genomslagskraft.

För det andra tror jag att de människor som lider under det politiska förtrycket i Chile inte haft särskilt mycket att vinna på den debatt som förts. Om de upprörda rösterna haft mer konkreta syften än att lätta på ett inre tryck, borde man enligt min mening sett till att få Friedman med på en "Chile-

teach-in" för en diskussion av olika aspekter på Chiles politiska och ekonomiska utveckling. En sådan "teach-in" skulle kunnat leda fram till en appell av följande karaktär: "även om vi har olika åsikter om vilka ekonomisk-politiska lösningar som nu är bäst för Chile, så står vi eniga i vår avsky mot åsiktsförtryck, våld och tortyr som politiska maktmedel". Jag är säker på att Friedman skulle funnits bland undertecknarna av ett sådant dokument, och att det just därför skulle haft större effekt på den politiska utvecklingen i Chile än aldrig så många protester mot Friedmans Nobelpris.

Lawrence J. White

Utgivningsdagar för övriga nummer av *Ekonomisk Debatt* under våren är *den 25 mars, den 6 maj och den 11 juni.*